

بررسی ظرفیت های توسعه گردشگری منطقه الموت با تاکید بر اکوتوریسم

دکتر پرویز رضائی

استادیار گروه جغرافیای طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

E.mail:Rezaei@iaurasht.ac.ir

غلامحسین حیدری - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم

E-mail :Tou-Heidary@yahoo.com

چکیده

اکوتوریسم، به طور عمده بر منابع و جاذبه هایی استوار است که محیط طبیعی در اختیار گردشگر قرار می دهد که بهره گیری از آن هم به امکانات و شرایط مناسب نیاز دارد و هم مستلزم حفاظت از منابع طبیعی می باشد، این امر از طریق ارزیابی توان و ظرفیت محیط زیست طبیعی برای پذیرایی از گردشگران قابل تحقق است. از این رو تحقیق حاضر با عنوان «بررسی ظرفیتهای توسعه گردشگری منطقه الموت با تاکید بر اکوتوریسم» به انجام رسیده است. شناخت پتانسیلهای طبیعی منطقه و تاثیر گردشگری بر رشد و توسعه آن و همچنین شناخت قابلیتهای طبیعت گردی و جاذبیتهای آن از دید گردشگران از اهداف انجام تحقیق می باشد. نقش طبیعت گردی، و پیامدهای آن از ابعاد اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی در منطقه مطالعاتی نشان دهنده اهمیت پرداختن به موضوع تحقیق می باشد.

این تحقیق به روش توصیفی انجام شده است، اطلاعات لازم توسط پرسشنامه از ساکنین محلی و گردشگرانی که بخصوص در ایام تعطیل به این منطقه سفر می کنند جمع آوری گردیده است. نمونه گیری به روش تصادفی از بین گردشگران

وساکنین منطقه در گروه‌های سنی زیر ۲۰ سال، ۲۰-۴۵ و بالاتر از ۴۵ سال انجام شده است. در این تحقیق بر اساس مبانی نظری و پیشینه تحقیقات، فرضیاتی مطرح شده که نتایج آزمون آماری آنها نشان می‌دهد:

بین شاخصهای فرهنگی، اعتقاد گردشگران و اعتقاد ساکنین منطقه بر تغییرات فرهنگی رابطه ای نزدیک وجود دارد. یعنی هم گردشگران و هم ساکنین منطقه اعتقاد دارند که رونق گردشگری باعث تغییر در ابعاد فرهنگی منطقه مثل خوراک، پوشاک، آداب و رسوم و ... می‌گردد.

در ابعاد اجتماعی، از دیدگاه گردشگران و ساکنین منطقه، این اعتقاد وجود دارد که صنعت گردشگری نه تنها از ابعاد اجتماعی، اثرات منفی در پی ندارد، بلکه اثرات مثبتی مانند اشتغالزایی و کاهش بیکاری، و جلوگیری از مهاجرت مردم از منطقه الموت به دیگر شهرها را بدنبال دارد.

در جمع بندی نهایی این نتیجه حاصل شده است که توسعه و رونق اقتصادی اکوتوریسم و صنعت گردشگری در منطقه موجب پویایی و رونق اقتصادی در منطقه خواهد شد.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، منطقه الموت، توسعه گردشگری.

۱. مقدمه

سازمان جهانی توریسم (WTO) گزارش داده است کشورهایی که محور توسعه توریسم را بر اکوتوریسم قرار می‌دهند از بیشترین درصد رشد اقتصادی برخوردار خواهند بود (WWW.CHN.IR). براساس برآورد WTO در حالی که رشد عمومی صنعت توریسم برای نخستین دهه ۲۰۰۰، بین ۴/۳ تا حداکثر ۶/۷ درصد پیش بینی می‌شود، یافته‌های موجود بیانگر آن است که بیشترین قسمت از این رشد در بخش اکوتوریسم به وقوع پیوسته و به طور کلی رشد این بخش بین ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود، به این ترتیب انتظار می‌رود تا یک دهه دیگر شمار طبیعت گردان، که اکنون هفت درصد از کل مسافران جهان را شامل می‌شود، به بیش از بیست درصد برسد (Reynolds 1993, Lindberg 1997).

کشور ایران را از معدود کشورهای چهار فصل می‌نامند. تنوع اقلیمی در نقاط مختلف کشور، وجود گونه‌های مختلف از پرندگان، ماهی‌ها، گیاهان و ... اکوسیستم ارزنده‌ای را در ایران بوجود آورده است که آنها را از شهرتی جهانی برخوردار نموده است. این توانایی‌ها ضمن برخورداری از جذابیت فوق العاده، میتوانند نقش قابل توجهی در جذب طبیعت گردان و رونق اقتصاد محلی و ملی ایفا نمایند.

محدوده مورد مطالعه در این تحقیق (منطقه الموت) از ویژگیهای منحصر به فرد و تقریباً ناشناخته‌ای برخوردار است و با توجه به پتانسیلهای خوبی که دارد، می‌تواند منشاء درآمد قابل توجهی برای منطقه و بستر مناسبی برای رشد صنعت اکوتوریسم در ایران باشد که در این تحقیق به بررسی این ساختارها و توانایی‌های محدوده تحقیق خواهیم پرداخت.

بنابر شواهد موجود منطقه الموت، به صورت بالقوه از جاذبه‌های فراوان اکوتوریستی برخوردار است که باید مورد بهره‌برداری صحیح قرار گرفته و مردم منطقه را از پیامدهای آن بهره‌مند سازد.

تبادل مثبت فرهنگی بین گردشگران و مردم منطقه، ترویج فرهنگ حفاظت از میراث‌های طبیعی و فرهنگی بین گردشگران میهمان و میزبانان، اعتلای کیفیت زندگی و آگاهی علمی مردم، درآمد زایی از طریق ایجاد اشتغال، اعتلای هویت بالقوه طبیعی و فرهنگی منطقه از جمله دستاوردهای این صنعت برای مردم منطقه است. به هر رو این قطعیت وجود دارد که طبیعت گردان بیشتر از دیگر گروه‌های مسافران پول خرج می‌کنند.

جدول ۱. میزان دریافتی های حاصل از گردشگری در سطح بین‌المللی
(به استثنای حمل و نقل)

ردیف	کشور	میلیون دلار ایالات متحده ۱۹۹۲	نرخ رشد متوسط سالیانه ۱۹۸۰-۱۹۹۲	سهم آن در کل جهان به درصد
۱	آمریکا	۴۹/۰۰۰	۱۴/۱۱	۱۷/۵۸
۲	فرانسه	۲۲/۱۹۰	۸/۶۱	۷/۹۶
۳	اسپانیا	۲۱/۰۳۵	۹/۶۴	۷/۵۵
۴	ایتالیا	۲۰/۰۱۳	۷/۷۰	۷/۱۸
۵	اتریش	۱۴/۸۰۴	۷/۱۸	۵/۳۱
۶	بریتانیا	۱۳/۶۰۰	۵/۸۳	۴/۸۸
۷	آلمان	۱۱/۱۰۰	۴/۴۷	۳/۹۸
۸	سوئیس	۷/۵۹۰	۷/۶۱	۲/۷۲
۹	سنگاپور	۵/۷۸۲	۱۲/۲۶	۲/۱۱
۱۰	کانادا	۵/۷۵۰	۸/۰۰	۲/۰۶
۱۱	هنگ کنگ	۵/۲۷۵	۱۲/۲۶	۱/۸۹
۱۲	هلند	۴/۹۶۷	۹/۵۲	۱/۷۸
۱۳	مکزیک	۴/۵۵۰	۰/۹۹	۱/۶۳
۱۴	استرالیا	۴/۲۳۰	۱۳/۰۹	۱/۵۲
۱۵	تایلند	۴/۰۵۷	۱۳/۷۳	۱/۴۶
	کل جهان	۲۷۸/۷۰۵	۸/۷۴	۱۰۰

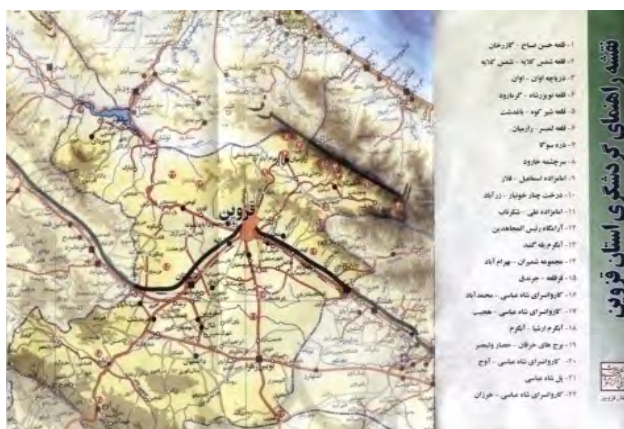
ماخذ: زهیدی، ۱۳۸۵ : ص ۶ به نقل از لاندبرگ، ۱۹۹۵ ف ص ۱۷)

نکته قابل توجه این که به طور معمول زمان سفر برای طبیعت گردان طولانی‌تر از زمان سفر برای علاقمندان به جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و یا تجاری است. حتی سفرهای تفریحی نیز در مقیاس زمانی کوتاه‌تری نسبت به طبیعت گردی انجام می‌شوند. که این نکته نقش بسیار مهمی در تحلیل بازار اکوتوریسم دارد.

معیشت سیصد هزار نفر در آمریکا به طور مستقیم و یا غیر مستقیم وابسته به اکوتوریسم می‌باشد و درآمد کلی طبیعت گردی در این سال در آمریکا حدود چهارده میلیارد و دویست میلیون دلار برآورد شده است.

از آمار سالهای اخیر بر می‌آید که روند رشد سالانه توریسم (در کلیه شاخه‌ها) ۴٪ در حالیکه در شاخه Nature-based Tourism ۱۰٪ تا ۳۰٪ بوده است.

نقشه ۱. راهنمای گردشگری استان قزوین

۲. معرفی عرصه تحقیق و آشنایی با ویژگی‌های طبیعی آن

دره الموت در شمال شهر قزوین جای گرفته است و از شمال شرقی به غرب مازندران و (رامسر- روستای دو هزار و سه هزار تنکابن) ، از جنوب به کوه‌های طالقان و آبیگ از جنوب غرب به قزوین و از غرب به ابهر و طارم سفلی محدود است. دره الموت در تقسیمات جغرافیایی به دو منطقه رودبار الموت و رودبار شهرستان تقسیم شده است. رودبار الموت شامل سه دهستان الموت پایین به مرکزیت روستای زوارک؛ الموت بالا به مرکزیت روستای مینودشت (شترخان)؛ معلم کلاویه به مرکزیت معلم کلاویه؛ با ۹۴ روستا و ۸۸۵ کیلومتر مربع مساحت، رودبار شهرستان نیز سه دهستان رودبار شهرستان، رودبار محمدزمان خانی و دستجرد را شامل می‌شود که ۹۸ روستا و ۱۱۲۰ کیلومتر مربع وسعت دارد (حمیدی، ۲۱، ۱۳۸۴).

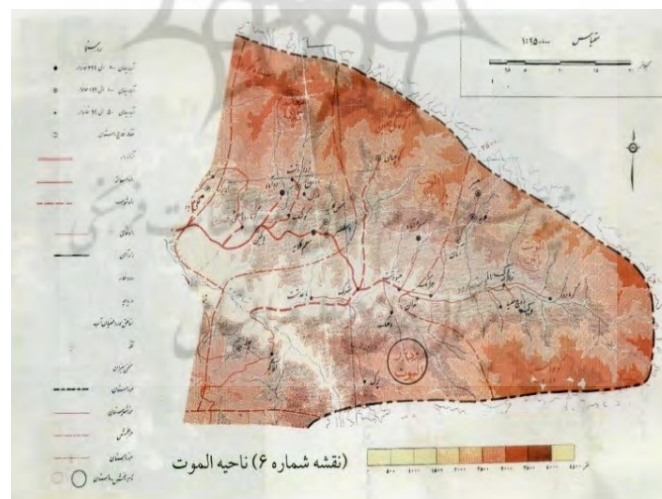
دره الموت سرزمینی بن بست، کوهستانی، پیاله شکل بسته ای است که در دهانه به دشت حاصلخیز قزوین گشوده می‌شود و در دامنه البرز مرکزی جای دارد، این دره با شبکه راه‌های متعدد کوهستانی و محلی به شمال دسترسی دارد. اقلیم این دره آمیزه ای از کوهستان‌های

حاشیه دریای خزر (گیلان و مازندران) و نواحی کوهستانی حاشیه جنوبی رشته کوه البرز مرکزی است، دارای آب و هوای معتدل و سرد در بخشهای پست، و سرد و بخبندان در بلندی هاست. بلندی ها و کوههای سر به فلک کشیده البرز در دو سوی دره الموت، این سرزمین را تبدیل به دژ و پناهگاه تسخیرناپذیری نموده است. کوه تخت سلیمان دومین قله بلند ایران با ۵۰۰۰ متر و کوه های سلمبار و سیالان، شاتان و هودکان شیرکوه و اندج با میانگین ۳۶۰۰ متر از رشته کوه های الموت اند. این رشته کوه ها با بافت رسوبی و با رگه ها و لایه های گچی- آهکی دولومیتی، گرانیب و گدازه های آتشفشانی از نظر زمین شناسی مربوط به دوران سوم زمین شناسی اند (حمیدی، ۱۳۸۴، ۲۲).

نقشه ۲. تقسیمات سیاسی استان قزوین

نقشه ۳. حدود و گستر دگی منطقه مورد تحقیق

دره الموت با آب فراوان، انسان را از به کار بردن فناوری و آبخیزداری پیچیده بی نیاز کرده است و تنها با زه کشی و آب پخش‌شان مزارع و باغ‌ها از رودخانه‌ها و چشمه‌ها و جوی‌ها آبیاری می‌شوند. بارش‌های فراوان فصلی که گاهی سیلابی است و نیز بارش مناسب برف در زمستان منابع آبی بسنده‌ای به وجود آورده است. رودهای بزرگ و کوچک در دره الموت جریان دارد که سرچشمه زندگی و هستی در این دره است. رود الموت و اندج رود در شاهرود بهم می‌پیوندند و به سفید رود می‌ریزد، آبراهه‌های دیگر دره؛ تارولات؛ آتان رود گزارود؛ چشمه سارهای فراوان در دامنه کوهسارها است. دریاچه‌های متعدد کوچک و بزرگ چون اوان و البن از منابع آبی منطقه است که جدا از ایجاد سرسبزی و حاصلخیزی با داشتن چشم اندازی طبیعی با شکوه از جلوه‌های گردشگری این دره به شمار می‌آیند. این منابع امکان زیست و کشت دیمی را در این سرزمین به وجود آورده است. همچنین به تازگی پرورش ماهی در رودخانه‌ها و استخرهای پرورش ماهی در دره الموت رواج یافته است.

در بستر و زمین مناسب الموت هنوز بقایای جنگل‌های پراکنده اورس (سروکوهی) که طبق متون در گذشته به صورت جنگل‌های انبوه بوده، وجود دارد. گیاهان خودروی وحشی که دارای ارزش‌های دارویی اند در دامنه کوه‌ها می‌رویند.

وجود درختان مقدس در این دره همراه با افسانه و باورهای معجزه‌گونه افسانه‌هایی همچون چنار خونبار زرآباد و چنارهای امامزاده شمس کلایه و چنارهای میدان روستای گازرخان که متأسفانه از بین رفته‌اند، از جایگاه ارزش و تقدس گیاهان که از باورهای ایرانیان باستان است نشان دارد.

شکل ۱. نمایی از دریاچه اوان و طبیعت سرسبز پیرامون آن

بخشی از طبیعت این دره حاصلخیز و رمز آمیز جانوران وحشی و اهلی آن است. وجود جانوران وحشی چون پلنگ، خرس، گراز، روباه، شغال، خرگوش، راسو، بزکوهی (کل)، پرنندگان شکاری چون عقاب که گونه کمیاب سفید آن در الموت دیده می شود، گونه های شاهین یا به زبان محلی "ال" که نام الموت برگرفته از این پرنده است، تیهو، کبک و دیگر پرنندگان گوناگون و زیبا، انواع خزندگان و حشرات مجموعه بی نظیری از حیات وحش و زیست به وجود آورده است. دامپروری بخشی از اقتصاد این پهنه است. دسته‌های کوچک گوسفند، بز و گاو که حرکت آن‌ها در مراتع زنگوله‌های گردنشان را به صدا درمی آورد و موسیقی دلنشینی ساز می‌کند - منطقه و خانوارها را خودکفا ساخته است، و از این رو فراورده‌های لبنیات بخش عمده از تغذیه مردم را تشکیل می‌دهد. از پشم این دام‌ها برای بافتن جاجیم، گلیم و نیز پوشاک استفاده می‌شود. تمامی این عناصر طبیعی و محیطی از توانمندی‌های ارزشمند و میراث طبیعی دره الموت به شمار می‌آید.

بررسی و پژوهش‌های تاریخی و باستانشناسی نشان می‌دهد سرزمین الموت با ویژگی‌های زیست محیطی مناسب و موقعیت جغرافیایی گذرگاهی بودن آن که پلی بین سرزمین‌های شمالی و دشت است، دست کم از چهار هزار سال پیش زیستگاه مردم بوده و جمعیت چشمگیری داشته است. مطمئناً این دره در دوره تاریخی از مناطق مهم به شمار می‌آمده است. وجود ریشه‌های عمیق آداب و رسوم فرهنگی پیش از اسلام چون مزدای زرتشتی و مزدکی در این سرزمین، یادگاری از آن دوران است. گفته می‌شود بنای اولیه بسیاری از دژهای منطقه در این دوران ساخته شده است.

در سده‌های نخست اسلام این دره بخشی از سرزمین دیلم به شمار می‌آمده است. سرنوشت دره الموت با آموزه‌ی دینی سیاسی اسماعیلیه در هم آمیخته است. حسن صباح رهبر و داعی بزرگ این فرقه در سال ۴۸۳ هجری قمری سرزمین الموت را که کلید دروازه دیلمان تا گیلان به شمار می‌آمد و وجود استحکامات طبیعی کوهستانی از آن دژی تسخیر ناپذیر ساخته بود، به عنوان پایگاه مبارزه و تبلیغ، جذب و آموزش پیروان خویش برگزید. این گزینش و حضور برای دره الموت سرنوشت ساز بوده است.

۳. روش بررسی و تحقیق

برای انجام تحقیق حاضر با توجه به ماهیت و موضوع آن که بحث طبیعت گردی را شامل می‌شود از مطالعات میدانی، کتابخانه‌ای، استفاده از اینترنت و مراجعه به مراکز مربوطه و ادارات

دولتی استفاده شده است. داده‌های لازم برای تحقیق شامل دو نوع پرسشنامه است که جهت جمع‌آوری اطلاعات از مسافریین و ساکنین منطقه تهیه شده است. در این راستا پرسشهای مورد نظر تنظیم و پس از توزیع آن بین افراد ساکن و گردشگران در فاصله زمانی اواسط خرداد ماه تا اواسط شهریور ۱۳۸۶ اطلاعات لازم کسب گردید. سپس اطلاعات مربوطه به صورت جداول آماری استخراج و جهت تحلیل در محیط نرم افزار SPSS تنظیم گردید.

سوال اصلی بررسی تاثیرات اکوتوریست بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی منطقه می‌باشد. که بدین منظور، از دو نوع پرسشنامه استفاده شده و دیدگاه مردم و گردشگران نسبت به تاثیر اکوتوریسم در منطقه از ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. از روش کتابخانه‌ای نیز برای پاسخ به سایر سوالات تحقیق مثل شناسایی قابلیت‌های اکوتوریستی منطقه الموت، شناسایی جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه، شناسایی و تعیین نحوه برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری مناسب از طبیعت منطقه، شناسایی قابلیت‌های ناشناخته و نحوه بهره‌برداری از آنها و شناسایی نقش قابلیت‌های طبیعت گردی منطقه الموت در توسعه اقتصادی و اجتماعی استفاده شده است.

جهت بررسی تاثیرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی منطقه از مردم و صاحب نظران ساکن در منطقه نمونه‌گیری به عمل آمد. نمونه‌گیری به روش طبقه‌بندی چند مرحله‌ای انجام شد. بدین صورت که ابتدا مردم منطقه را به دو بخش زن و مرد تقسیم نموده و سپس هر بخش را به سه بخش مجزا شامل افراد کمتر از ۲۰ سال، افراد بین ۲۰ تا ۴۵ سال، و افراد بالای ۴۵ سال تقسیم نموده و از هر طبقه به روش تصادفی ساده نمونه‌گیری به عمل آمد. جدول زیر جمعیت منطقه مورد مطالعه را بر حسب گروه‌های سنی به تفکیک جنسیت نشان می‌دهد.

جدول ۲. جمعیت نقاط روستایی شهرستان قزوین بر حسب بخش و گروههای عمده سنی به تفکیک جنس

زن	مرد	مرد و زن	گروههای عمده سنی
۷۸۵۹	۷۰۸۰	۱۴۹۳۹	بخش رودبار الموت
۷۲	۶۷	۱۳۹	اطفال (کمتر از یکساله)
۶۲۵	۵۸۶	۱۲۱۱	نوباوگان (۱-۵ ساله)
۸۳۹	۹۴۳	۱۷۸۲	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۱۶۰۲	۱۲۶۹	۲۸۷۱	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۲۹۴۸	۲۲۳۱	۵۱۷۹	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۸۶۹	۹۶۳	۱۸۳۲	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
۱۰۵۶۱	۹۴۲۸	۱۹۹۸۹	بخش رودبار شهرستان
۱۳۶	۱۴۰	۲۷۶	اطفال (کمتر از یکساله)
۱۰۱۲	۱۱۱۵	۲۱۲۷	نوباوگان (۱-۵ ساله)
۱۴۷۱	۱۴۵۹	۲۹۳۰	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۲۳۲۹	۱۶۹۵	۴۰۲۴	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۳۵۸۹	۲۸۴۲	۶۴۳۱	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۷۵۶	۸۹۵	۱۶۵۱	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)

ماخذ: سرشماری سال ۱۳۷۵ شهرستان قزوین - مرکز آمار ایران

جهت تعیین حجم نمونه از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران استفاده شده است و سطح اطمینان ۹۵ درصد در نظر گرفته شده است. در نتیجه ضریب اطمینان یعنی Z بر اساس جدول توزیع منحنی نرمال معادل ۱/۹۶ خواهد بود. که با قرار دادن مقادیر فوق در فرمول نمونه گیری حجم نمونه برابر ۱۰۰ نفر بدست آمده است.

$$Z = \text{ضریب اطمینان}$$

$$E = \text{اشتباه در برآورد نمونه}$$

$$S = \text{انحراف معیار}$$

$$n = \frac{Z^2 \times \frac{S^2}{E^2}}{1 + \frac{1}{N} (Z^2 \times \frac{S^2}{E^2})}$$

$$n = Z^2 \times \frac{S^2}{E^2}$$

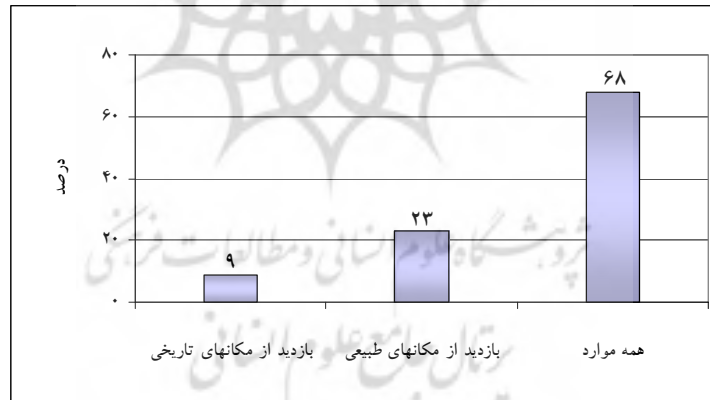
در بخش تجزیه و تحلیل داده های آماری با توجه به داده های بدست آمده از پاسخهای ساکنین محلی و مسافری گردشگر به منطقه مطالعاتی تحقیق پاسخهای این دو گروه را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده که گزینه ای از تحلیل داده های آماری در ذیل می آید.
جدول ۳ . علت انتخاب الموت به عنوان مکان تفریحی کدام مورد است؟

شاخص	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بازدید از مکانهای تاریخی	۹	۹	۹
بازدید از مکانهای طبیعی	۲۳	۲۳	۳۲
همه موارد	۶۸	۶۸	۱۰۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	-

بر اساس جدول شماره ۳، ۶۸ درصد از مسافری علت انتخاب الموت به عنوان مکان تفریحی را همه موارد یعنی بازدید از مکانهای تاریخی، طبیعی و بازدید از مکانهای مذهبی عنوان کرده اند. ۲۳ درصد از مسافری علت انتخاب الموت به عنوان مکان تفریحی را فقط بازدید از مکانهای طبیعی اعلام نموده اند.

۴. یافته های تحقیق

در تحقیق حاضر شناخت پتانسیلهای طبیعی منطقه و تاثیر گردشگری بر رشد و توسعه آن از اهداف اصلی انجام طرح بوده است . همچنین شناخت قابلیت های طبیعت گردی و نمودار ۱.درصد علاقمندی گردشگران به مکانهای تاریخی و طبیعی

جذابیت‌های آن از دید گردشگران و بسترسازی مناسب برای برنامه‌ریزی بهتر جهت بهره‌برداری از قابلیت‌های منطقه از دیگر اهداف انجام طرح بوده که محقق با توجه به محدودیت‌ها و امکانات در اختیار مبادرت به انجام تحقیق نموده است.

نقش طبیعت گردی و پیامدهای آن از ابعاد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در منطقه مطالعاتی تحقیق نیز اهمیت پرداختن به طرح را توجیه می‌نماید.

برای انجام تحقیق حاضر که به روش توصیفی انجام شده است، اطلاعات لازم توسط پرسشنامه از ساکنین محلی و گردشگران که به خصوص در ایام تعطیل به این منطقه سفر می‌کنند، جمع‌آوری گردیده است. بدین منظور بیشتر از کسانی که از دو منطقه دریاچه اوان و روستای گازرخان برای بازدید قلاع تاریخی به آنجا سفر می‌کنند، نمونه‌گیری شده و پس از استخراج پاسخها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته‌اند.

نتایج حاصله نشان می‌دهد که برنامه ریزی صحیح اکوتوریسم در منطقه الموت با توجه به مطالعاتی که قبلاً نیز توسط گروه‌های مشاورین انجام یافته است باعث می‌شود تعداد زیادی از شغل‌های جدید در منطقه ایجاد شود. مشاغلی مانند راهنمایان توریستی، مالکان اقامتگاهها و مشاغلی که در رابطه با آن به وجود می‌آید، دست‌اندرکاران صنایع دستی، نیروی انسانی فروشگاه‌های عرضه مواد غذایی از آن جمله به شمار می‌روند.

۵. نتیجه گیری

این منطقه از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های بالایی برای طبیعت گردی (اکوتوریسم) برخوردار است. وجود چشم اندازها و دریاچه‌های زیبایی که هر بیننده‌ای را مسحور می‌کند، عدم دقت و برنامه ریزی علمی، علیرغم مطالعات فراوانی که در سالهای اخیر در مورد پتانسیل‌های منطقه انجام شده و مورد شناسایی قرار گرفته‌اند، هنوز آنچنان که شایسته است، مورد شناسایی و بهره‌برداری قرار نگرفته است. برای مثال دریاچه "اوان"، تنها دریاچه منطقه با طبیعت زیبا و جذابش مستعدترین موقعیت طبیعی منطقه است که در اثر فقدان برنامه ریزی مناسب موجب گشته تا هیچگونه مراکز خدماتی و یا اقامتی در روستا پیش بینی نگردد و همین امر به افول منطقه بیانجامد.

تصویر ۲. چشم اندازهای زیبا از طبیعت الموت

تصویر ۳. زن روستایی در حال قالی بافی

جاذبه های طبیعی، آب و هوایی که حداقل در ۵ یا ۶ ماه سال از اوج پاکی و لطافت برخوردار است (به دلیل کوهستانی بودن منطقه ی مورد بررسی، در فصل بهار معتدل کوهستانی و نسبتاً مرطوب و خنک و در فصل تابستان هوا نسبتاً گرم و خشک است. در پاییز بادهای سرد زیاد می وزد و بارش برف در زمستان سنگین و انبوه است)، اینها همه، کارشناسان امر توریسم را واداشته است تا برای استفاده بهینه از این قابلیتها، به انجام برنامه ریزی اکوتوریسم، مبادرت ورزند تا حداقل یک شب خوش و راحت را برای طبیعت گردان رقم بزنند، وچنانچه به این موارد، درآمد ناشی از گردشگری را نیز بیافزائیم، نقش اکوتوریسم در رشد و توسعه منطقه بهتر مشخص می-شود.

تدارک اقامتگاههای موقت که طبیعت گردان بتوانند در آنها اقامت گزینند، هر چند تنها برای یک شب، خودنیازمند برنامه ریزی و سرمایه گذاری بخشهای خصوصی و دولتی است که چنانچه بر اساس ویژگیهای منطقه و آسایش مسافریین طرح ریزی و ارائه خدمات گردد، در جلب گردشگران به منطقه نقش به سزایی ایفا می کند.

توسعه برنامه ریزی شده در منطقه بر اساس طبیعت گردی، نیازمند حمایت سازمانهای دولتی مثل سازمان جهانگردی، شهرداری ها، و ... می باشد که بتواند موفقیت توسعه اکوتوریسم را تضمین کند. به عنوان مثال جهانگردی قادر خواهد بود با تصویب برخی از قوانین، مثل تخصیص قسمتی از درآمد حاصل از اکوتوریسم از راه فروش بلیط بازدید از اماکن تاریخی، اقامت و ... پشتیبانهای مناسبی را برای تضمین رشد بی عیب و نقص اکوتوریسم بوجود آورند. همچنین موسسات مالی مانند بانکها وشرکتهای سرمایه گذار خصوصی با ایجاد سایتهای تفریحی مصنوعی (مانند شهر بازی، آبشار مصنوعی، و ...) در کنار جذابیتهای طبیعی منطقه در توسعه اکوتوریسم منطقه می توانند نقش قابل توجهی ایفا نمایند.

همه این موارد، همراه با برنامه ریزی دقیق برای جلوگیری از اثرات منفی اکوتوریسم مثل، فرسایش راههای دسترسی، پخش وسیع مواد پس ماند و زاید در سطح منطقه و راههای دسترسی، اختلال در مهاجرت حیات وحش، آسیب دیدگی اجتماعات گیاهی در اثر جمع آوری گیاهان راه را برای رشد طبیعت گردی و بهره وری از پیامدهای مثبت آن بوجود می آورد.

به طور کلی، نتایج حاصل از تحقیق حاضر، با نتایج تئوریهای ومطالعات مشابه در این زمینه هماهنگی نشان می دهد و مروری دوباره به نظریه های ارائه شده در این تحقیق نیز این ادعا را ثابت می کند، درآمد هنگفت بسیاری از کشورهای جهان، سرمایه گذاری بر صنعت توریسم و

مطالعات فراوان در این زمینه ، می باید، انگیزه ای قوی برای برنامه ریزان توریسم در کشور ما باشد تا با شناخت قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در کشور ما ، از جمله منطقه الموت که به تأیید کارشناسان بوفور از این قابلیت‌ها برخوردار است، هر چه سریعتر نسبت به بستر سازی مناسب برای جذب گردشگران اقدام نماید و با هوشیاری، از پیامدهای مثبت آن بهره برداری و از پیامدهای منفی آن مصون ماند.

شکل ۴- نمای زیبایی از ورزش های هوایی در منطقه الموت

۶. پیشنهادات

۶-۱. پیشنهادات کاربردی

در جهت رونق گردشگری منطقه با توجه به نتایج بدست آمده پاسخهای گردشگران و ساکنین منطقه پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

۱-توجیه مسافران و گردشگران از طریق توزیع کاتالوگ و بروشورهای تبلیغاتی در جهت آشنا نمودن آنها با فرهنگ ساکنین منطقه و ترغیب آنها به حفظ و احترام به آداب و رسوم و فرهنگ منطقه الموت برای جلوگیری از تغییر در عناصر فرهنگی منطقه.

۲-ساماندهی مشاغلی که در آنها مردم منطقه بتوانند دست ساخته های خود از قبیل مواد غذایی، صنایع دستی و ... را در معرض دید گردشگران قرار داده و به فروش برسانند تا از این

- طریق به افزایش درآمد خانواده کمک کنند (مثل بازارچه های محلی).
- ۳- آشنا نمودن ساکنین تحصیل کرده با جاذبه های طبیعی منطقه که قادر به راهنمایی و ارائه توضیح لازم برای گردشگران باشند و از این راه بتوانند کسب درآمد نمایند.
- ۴- ساخت مکانهای مناسب برای چادر زدن گردشگران که قصد اقامت کوتاه مدت در مناطق طبیعی را دارند.
- ۵- ایجاد آژانسهای مسکن که ضمن ایجاد اشتغال برای ساکنین، گردشگران را سکنی دهند.
- ۶- ایجاد آژانس های گردشگری در منطقه، که به شکل تورهای یک یا چند روزه، گردشگران را با جاذبه های طبیعی منطقه آشنا نمایند.
- ۷- در اختیار قرار دادن خانه های روستایی به شکل ساماندهی شده به طبیعت گردانی که قصد اقامت بیش از یک روز در منطقه را دارند.

۲-۶. پیشنهادات پژوهشی

با توجه به محدودیتها و امکانات موجود، ضمن بررسی قابلیتها و پتانسیلهای طبیعی منطقه، جنبه های مختلفی از رونق طبیعت و تاثیرات آن از دیدگاه گردشگران و ساکنین منطقه مورد بررسی قرار داده شده است. لذا به سایر پژوهشگران پیشنهاد می گردد که در برخی از موارد دیگر مثل بررسی نقش اکوتوریسم منطقه الموت در جذب گردشگران خارجی و جایگاه جاذبه های طبیعی و تاریخی منطقه را از دیدگاه آنان مورد مطالعه و بررسی قرار دهند تا از این راه گام موثری در راه استفاده بهینه از پتانسیلهای طبیعی منطقه در جهت رشد اقتصادی و اجتماعی منطقه برداشته شود.

۷. منابع

۱. امیری، شهرام، ۱۳۸۵، نگرشی بر نقش اکوتوریسم، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
۲. حضرتی، محمد علی، ۱۳۸۵، قزوین، آینه ی تاریخ و طبیعت ایران، قزوین: انتشارات اوج و نشر حدیث
۳. حمیدی، علی اکبر و دیگران، ۱۳۸۴، مردم نگاری الموت، تهران: انتشارات گلمهر
۴. رضوانی، علی اصغر، ۱۳۷۴، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: دانشگاه پیام نور
۵. زهیدی، محمود، ۱۳۸۵، قابلیتها و جاذبه های اکوتوریستی و برنامه ریزی آن در ساحل بندر انزلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.

۶.رفنل، دیوید ای، ۱۳۸۵، مقدمه ای بر طبیعت گردی، ترجمه جعفر اولادی قادیکلایی، بابلسر: نشر نیما

۷. کاظمی ورکی، ایرج، ۱۳۸۳، عقاب آشیان، الموت، تهران: نشر ایرانگردان
نقشه سیاحتی استان قزوین، واحد تحقیق و پژوهش انتشارت ایرانشناسی، تهران: انتشارات ایرانشناسی،
۱۳۸۵

۸. میراث فرهنگی استان قزوین، ۱۳۸۲، سیمای میراث فرهنگی قزوین، اداره کل آموزش، انتشارات و تولیدی فرهنگی.

۹. میراث فرهنگی استان قزوین، ۱۳۸۵، قزوین گردشگاهی برای تمام فصول.

